

Iz prakse rada sa učenicima, ističemo to kao propust svih do sada štampanih udžbenika. Naravno, u nedostatku udžbeničkog standarda, razumljivo je da se događaju ovi propusti. Zbog toga smatramo da je potrebno donijeti standard za izradu vjeronaučnih udžbenika koji bi regulirao ove i slične detalje.

Samir Dedić

PRIRUČNIK ZA VJEROUČITELJE I PREDAVAČE RELIGIJE

Savjetodavno vijeće Komisije stručnjaka ODIHR-a za slobodu vjeroispovijesti i vjerovanja, „Toledo: Vodeća načela o podučavanju o religijama i vjerovanjima u državnim školama“, OSCE/ODIHR, Sarajevo, septembar 2008.

Knjigu - priručnik „Toledo: Vodeća načela o podučavanju o religijama i vjerovanjima u državnim školama“ (u daljem tekstu „Toledo, vodeća načela“) pripremio je Savjetodavni odbor Komisije stručnjaka za slobodu vjeroispovijesti i vjerovanja ODIHR-a (OSCE-ovog Ureda za demokratske institucije i ljudska prava).

Na 119 strana, ovaj priručnik prilazi tematici vjerskog obrazovanja u školama na način pluralističkog pristupa. On protežira učenje o vjeri, a ne učenje iz vjere.

Savjetodavni odbor Komisije stručnjaka ODIHR-a za pitanja slobode vjere sastao se u Toledu (Španija) u martu 2007. godine da bi raspravljao o pristupima za podučavanje o religijama i vjerovanjima u državnim školama u 56 država članica OSCE-a. Na sastanku u Toledu pokrenut je intenzivni proces, što je rezultiralo formuliranjem „Vodećih načela iz Toleda o podučavanju o religijama i vjerovanjima u državnim školama“.

Vodeća načela dizajnirana su da bi pomogla ne samo nastavnicima nego i zakonodavcima, i zvaničnicima u ministarstvima obrazovanja. Knjiga je podijeljena na šest poglavlja.

Prvo poglavlje „Oblikovanje Toledo vodećih načela“ nudi odgovore na pitanje koja je svrha podučavanju vjeri u javnim školama. Ističe se da nema tog edukativnog sistema koji bi sebi mogao priuštiti to da ignorira ulogu religije kroz historiju i kulturu naroda.

Ignoriranje vjerskog podučavanja u javnim školama bilo bi još veći promašaj danas, kad je svako društvo, a i Evropa u cjelini, sve više pluralističko i kad religija ima sve veći uticaj u javnoj sferi života. Priručnik naglašava da obrazovanje o religijama treba biti koncipirano na način da prenosi znanja i vrijednosti koja se odnose na vjeru na uključiv način, tako da i učenici kao pojedinci uvide da su dio iste zajednice te da se nauče izgraditi vlastiti identitet koji nikad i nimalo neće biti u koliziji sa zajedničkim identitetom tvorenim od različitih identiteta koji nas okružuju.

Dakle, želi se inkluzivni pristup u svakome smislu te riječi. Stoga se u predgovoru bosanskome izdanju ove knjige naglašava da upravo „Toledo, vodeća načela“ kao takva mogu i trebaju pomoći bosanskohercegovačkom razjedinjenom obrazovnom sistemu, gdje je još uvijek sasvim normalna pojava sistem dvije škole pod jednim krovom. „Toledo...“ nudi univerzalna rješenja koja bi, ukoliko bi se njegovala, izgradila društvo za suživot sa drugim i drugačijim (a ne pored drugog i drugačijeg) bez potiranja svoga vlastitog identiteta. Naravno, u mjeri u kojoj bi se odstupalo od ponuđenih univerzalnih rješenja, svaki bi zaseban identitet unutar vlastite autoglorifikacije išao ka potiranju onog drugog. Tada bi se istinska multikulturalna društva pretvorila u netolerantna društva.

Dva su eklatantna primjera ove preobrazbe. Španija je bila primjer suživota različitih ideja i tradicija življenja sve do 1492. godine, kad se, što se u predgovoru naglašava, zemlja koja je bila primjer tolerancije okrenula ka vjerskoj netoleranciji, kao i mnoge druge evropske zemlje u tome periodu. Upravo je grad Toledo do toga perioda, zajedno sa Kordobom, bio centar u kome su se zajedno muslimanski,

kršćanski i jevrejski učenjaci i umjetnici bavili istraživanjem i prevodili baštinu ostatku svijeta. Toledo je u svojoj multikulturalnosti paradigma evropskome Jerusalemu – Sarajevu, koje je upravo nakon 1492. godine postalo habitus većine španskih jevreja nakon što je Toledo zajedno sa ostalim gradovima Španije poslije rekonkviste odustao od univerzalnih načela suživota i tolerancije. Sarajevo je tu baklju nosilo sve do 1992. godine, dakle, punih 500 godina, kad je počelo preživljavati opsadu onih koji su u zanosu svoje antihominidnosti smatrali da su iznad drugih i drukčijih.

U drugom dijelu knjige, „Okvir ljudskih prava i podučavanje o religijama i vjerovanjima“, posebno se naglašavaju pravni izvori koji ističu poštivanje, prije svega, ljudskih prava unutar evropske kulturne, etničke i vjerske raznolikosti. Načela ističu prava svakoga čovjeka na vjersko obrazovanje. Podučavanje o religijama i vjerovanjima stavlja veliku odgovornost na škole, koje bi trebale pripremiti mlade ljude za život u pluralističkom društvu. Država ima obavezu osigurati potpunu implementaciju religioznih sloboda, ali se i suzdržati od uplitanja u ovakva vjerovanja. Ona, prema načelima, treba djelovati na neutralan i nepristarsan način te na bazi toga ne bi trebala zauzimati stav o istinitosti ili neistinitosti bilo kog oblika vjeropispovijeti ili vjerovanja. Kao zakonski temelj ovim postulatima, načela ističu preporuke Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope broj 1202 (od 1993. godine) „O vjerskoj toleranciji u demokratskom društvu“, zatim br. 1396 (1999. godine) „O religiji i demokraciji“ te br. 1720 (2005. godine) „O obrazovanju i religiji“.

U trećem poglavlju, „Izrada nastavnog plana i programa: Pristupi i koncepti“, nude se konkretne smjernice za izradu nastavnih planova i programa vodeći se načelima Jacquesa Delorsa iz 1996. godine o četiri glavna stuba obrazovanja u budućnosti: a) učenje da bi znao; b) učenje da bi radio; c) učenje da bi živio zajedno i d) učenje da bi postojao.

„Obuka nastavnika“ je naslov četvrtog poglavlja u mnome se obrazlažu sljedeće teme: a) Osnovno polazište i međunarodni kontekst; b) Okvir za pripremu nastavnika; c) Obuka nastavnika prije i u toku rada; d) Ko bi trebao podučavati o

religijama i vjerovanjima?; e) Edukacija osoblja i uprave škola; f) Ocjena i valorizacija priprema nastavnika i g) Dodana vrijednost saradnje i razmjene.

Prema načelima, okvir ljudskih prava najbolja je garancija za razvoj pravednog i uravnoteženog pristupa vjerskom podučavanju, ističući kako bi i najbolje osmišljeni nastavni plan i program imao mali učinak na razred ako nastavnici, iz bilo kog razloga, nisu osposobljeni da ga i primijene na adekvatan način. Ovo se još više odnosi na vjersko podučavanje zbog senzibiliteta same teme.

U poglavlju „Poštivanje prava u postupku provođenja programa za podučavanje o religijama i vjerovanjima“ ističe se važnost neutralnosti i objektivnosti. Državi nije dozvoljeno da joj cilj bude indoktrinacija, što bi se moglo smatrati kao nepoštovanje vjerskih i filozofskih uvjerenja roditelja. Ukoliko školski sistem nudi konfesionalnu vjeronauku (učenje o jednoj vjeri i iz jedne vjere), što je i bosanskohercegovački pristup ovom problemu, posebno ako ne nudi neku alternativu, roditelji imaju pravo izuzeća učenika sa takve nastave. Ovo izuzeće znači da učenik, pod određenim uvjetima, ima pravo ne pohađati nastavu.

U okviru ovog poglavlja ističe se da se nepoštivanje vjerskih osjećaja drugoga može vršiti u javnim školama i na neverbalan način – putem vjerskih simbola, vjerske odore ili vjerskih praznika.

U zadnjem, šestom poglavlju objavljeni su zaključci i preporuke članicama OSCE-a (njih 56, među kojima i BiH). Na kraju knjige su i četiri dodatka.

Zaključak: U knjizi „Toledo, vjerska načela“, ustvari, traga se za tzv. neutralnim modelom pristupa vjerskom obrazovanju u javnim školama, poznatog u BiH kao projekt pod nazivom „kultura religija“ (negdje se zove i „historija religija“, odnosno „religijska kultura“). Dobar put su isticanje prava na religijske slobode i opća ljudska prava na obrazovanje. Ipak, svaki pokušaj neutralnog pristupa vjerskom podučavanju, što u svojoj konačnici (htjeli to autori priznati ili ne) vodi hibridnom pristupu multi (ne)vjerovanja, osuđen je na propast. Posebno je propast ovoga projekta neminovna ukoliko se kao medij

prenošenja vjerskih istina izbače ljudi koji svojom praksom žive živu riječ religijske tradicije (ma iz kojeg izvora ona bila). Ističući, između ostalog, kako „nastavnikovo nereligiozno opredjeljenje ne bi trebalo stvarati predrasude pri poučavanju o religijama“ (str. 54), projekt „Toledo...“ urušava se iznutra – sam od sebe. Stoga, kako ovaj projekt dolazi od institucija koje utiču na sistem obrazovanja u BiH, vjerske zajednice i crkve bi, kao korektiv svome dosadašnjem pristupu, trebale u udžbenicima više prostora pridavati drugim religijama i tradicijama. Ukoliko se u konfesionalnom pristupu religijskom podučavanju (nastavni predmet vjeronauka) propusti da se u nastavne programe uključi barem dio informacija o religijama kroz historijski presjek, rizikuje se da u pluralističkom okrilju slobode javnog ispovijedanja vjere zatvore oči pred realnim postojanjem drugog, tu, s nama i

oko nas. Upravo, načela iz ove knjige daju ideje kako objektivno prenijeti informaciju drugome o sebi da bi se dobila tačna informacija o drugome. Na takav način će se izbjeći predrasude i ukinuti stereotipi. U pragmatičnom smislu, možda je posljednja trijada devetogodišnje škole i najbolje vrijeme kad će se učenicima, barem u nekim poglavljima, prenijeti informacija o svim uticajnijim vjerovanjima, pa čak i sistemima koji su iznutra označeni ateističkim. Na kraju, kako zauzeti stav o nečemu, ako nemamo saznanja o tome barem na nivou informacije? Dakle, komparativan pristup, posebno prilikom izrade novih vjeronaučnih udžbenika zadnje trijade osnovnoškolskog obrazovanja, 7., 8. i 9. razreda, bio bi pun pogodak naspram ovakvih neutralističkih tendencija. Jedino bi na taj način projekt „Toledo...“ dobio svoj praktični smisao i ispunio cilj svoga nastajanja.

Samir Dedić